

Ali Çavuş'un Midilli Adası'nın Cizye Taksitini İstanbul'da Defterdarlığa Teslim Etmesinin Öyküsü (12 Ra 1078)

Prof. Dr. Oktay Güvemli

1. Midilli'den Hareket

Ada kadısı, Midilli Yeniçeri ağası Hüsnü efendiye kahve içmeye gitmiş, onun yanından dönüyordu, 2. Bölükten Ali Çavuş ile birlikte idi. Hüsnü Ağa, Ali Çavuş'u adanın cizyesinin ikinci taksitini Dersaadet'e götürmek üzere görevlendirmişti. Akşamüzeri kandiller yanmak üzere iken kadı, Ali Çavuş'a görevini anlatıyordu. Sabah Devlet-i Ali'nin ulaklarından Niko'nun tek direkli yelkenlisi (kırlangıç) Dersaadet'ten hareket edecekti, Ada'nın Müslüman olmayan halkından, onların askere alınmamaları karşılığı toplanan cizye vergisinin ikinci taksitini Dersaadet'te başdefterdarlığa teslim edecekti.

İskele yakınındaki kadılığa vardıklarında, Ali Çavuş, Kadı efendinin Felemenk altını (florin) olarak hazırlanan 25.000 Akçelik iki kırmızı kadife keseyi, dolabın üzerinde gördü. Yanında da Midillili dokumacıların keçi kılından ördükleri heybe duruyordu.

– Kadı efendi *say* dedi... Ali Çavuş Dolabın önündeki kilim üzerine bağdaş kurdu, kadife keselerin birini boşattı, sarı altınları saymaya başladı, sonra ikincisini.. Sonrada keseleri yeniden doldurdu.

– Kadı efendi, *borç akçedir. Bir florin 250 akçedir...* dedi ve yerdeki rahlenin üzerindeki kağıdın yarısını bıçakla kesti ve üzerine yazdı: *2.Bölükten Ali Çavuşa teslim edilen 25.000 Akçe (100 Felemenk Florini), 12 Rebiülevvel 1078 Midilli.*

Midilli kadısı Reha Kağıdı mühürledi ikiye katladı ve birinci kesenin paraların üzerine yerleştirdi. Kesenin ağzını kandilde erittiği mum ile kapladı ve mum eriyik halinde iken mührünü bastı. İkinci işlemi alışkanlıkla daha çabuk yaptı ve içleri doldurulan her iki kadife keseyi keçi kılından örülmüş heybenin bir gözüne yerleştirdi. Şaka yollu *doğru cizye muhasebesine* dedi. Eliyle kuzeyi Çanakkale boğazını işaret ediyordu.

- Ali Çavuş, *Emanet bizimdir, hakkını helal et kadı efendi* dedi... Eğildi elini öptü...

Ali Çavuş, heybeyi sol omuzuna attı, *hadi eyvallah bre* dedi, kadılığın arkasındaki mahalledeki evinin yolunu tuttu. Karısı Ayşe uyumamış, onu bekliyordu. Kocasını İstanbul'a gidecekti. Kolay değildi, geçen bahar ayında da gitmişti. O devlet-i Ali'nin güvendiği bir askerdi. Ama Ayşe'nin de istekleri vardı. Üç yaşındaki kızı Fatma ile kendisine kırmızı entarelik kadife istiyordu. Fatma'ya da keçi derisinden ayağına giyeceği yemeni... Ali bu siparişlere alıştı. *Evet, anladım* anlamında başını salladı. Karısının hazırladığı ve içine keçi peyniri, zeytin ve üzüm pestilinden oluşan bohçasını heybenin öteki gözüne yerleştirdi. Karısı, *sabah Şaban Efendinin tandırından iki ekmek alırsın* dedi.

Ali kendisini çok yorgun hissediyordu. Sanki bütün adanın yükü onun omuzlarında idi. Bir şeyler yedi, gitti yattı. Ayşe az sonra kocasının hafif horultusunu duydu. Fatma'yı kontrol etti o da yattı, *Allah selamet versin, yolunu açık tutsun* diye dua ederek.

Ali beyaz horozun sesi ile güneş doğarken uyandı. Ayaklarının ucuna basarak helaya gitti. Ayşe çoktan kalkmıştı. *Asker karısı erken kalkar, iki kaşık çorba iç de öyle git* dedi.

Ali Çavuş, şalvarını, çizmelerini giydi, gömleğinin üzerine kartal kanadı yeleşini giydi. Beline Ayşe'nin hazırladığı kuşağını doladı. Yine Ayşe'nin diktiği ucu büzmeli bez keseyi, içindeki akçeleri sayarak beline yerleştirdi. Bu gibi seyahatlerde adet olduğu üzere, hançerini kuşağına yerleştirdi. Başına keçe külahını geçirdi, *Allaha emanet olun* diyerek karısını kucakladı, Fatma'sını öptü, görev heybesini omuzladı ve iskeleye doğru yola çıktı. Niko'da erken kalkmış, akşamdan tekneyi içinde Midilli zeytini olan küfeler ile ve iki zeytinyağı fıçısı ile doldurmuş, harekete hazır. Ali Çavuş *bre Niko kuşluk oldu hazır mısın?* dedi... Niko *düinden hazırım* diye karşılık verdi. Niko'nun tayfaları tek direkli yelkenli teknesinin (kırlangıç) halatlarını çözmekle meşguldü. Biraz sonra 25 arşın (17 metre) uzunluğundaki kırlangıcın yelkeni fora edilmiş halde, Kible rüzgârı ile şimale doğru gidiyordu.

2. İstanbul'a varış

Yolculuk üç gün sürdü. Sadece Marmara'ya girerken varilleri su ile doldurmak için kıyıya yaklaşmışlardı. Ve uygun rüzgârı beklemek üzere kıyıya yanaşmışlardı. Ayşe'nin hazırladığı azığını bahane ederek heybeyi alıyor, yemeğini yiyor, sonra geceleri heybeyi başının altına koyarak teknenin ambar kapağı önündeki boşlukta yatıyordu. Gündüzleri heybeyi ambarda Niko'nun gösterdiği kapağı kilitli dolapta muhafaza ediyordu. Niko, bu dolaba Kadı'nın kendisine emanet ettiği devlete ait içinde belgeler olan torbayı saklıyordu. Ali Çavuş'un yükünün ne olduğunu sadece kendisi biliyordu. O nihayet devlet-i Ali'nin bir ulağı idi. Bir görev adamı idi.

Üçüncü gün sabah Niko'nun kırlangıcı Saray Burnuna varıp, Gülhane kıyısını takip ederek Haliç'e girerken Ali Çavuş sabah namazını kılıyordu. Niko ile Ali Çavuş, namaz sonrası göz göze geldiler, sessizce günaydın anlamında selamlaştılar. Niko'nun tayfaları küreklere asılmış Yeni Cami önündeki büyük iskeleye yanaşmak için kürek çekiyorlardı. İskelenin öte yanında, Malta'dan patates getiren Ceneviz teknesi vardı.

Ali Çavuş, Niko'ya *akşam işim biter* dedi. Niko, *akşam Edirne'den gelen peynirleri alacağım beni Unkapam iskelesinde bul* diye karşılık verdi.

İskelenin ünlü yiğitbaşı Sülo, iskelenin camiye yakın kulübesinde oturuyordu ve gümrükçüler ile Cenevizli kaptanın anlaşmaya çalıştıkları konuşmalarını dinliyordu. Ali Çavuş tekneden atladı, İskelenin ucuna geldi. Kendisini merakla izleyen yiğit başı Sülo'yu selamladı. Sülo onun görevli bir yeniçeri çavuşu olduğunu anlamıştı. Ali Çavuş ona yanaştı alçak sesle bir şeyler söyledi. Sülo *safa geldin hemşerim* dedi, eliyle onu selamladı.

Ali Çavuş ne yapacağını biliyordu. Doğru caminin taş basamaklarının yanından hızlı adımlarla geçti ve Mısır çarşısına yöneldi. Geçen bahar içtiği paça çorbasının tadı damağında kalmıştı. Mısır çarşısına yanaşınca sarımsaklı paça çorbasının kokusu burnuna geldi. *Hele bre çorbacı orda mısın?* diye söylendi. Ali Çavuş Arnavut asıllı idi. Ama Ege'de büyümüşü, Yeniçeri olmuş, iki yıl evvelde çavuş olmuştu. Ayşe ile orada tanışmış ve evlenmişlerdi. Ege şivesi ile konuşurdu. Mısır çarşısına yaklaştığında Aşçı yamağı büyük kazandaki paça çorbasını hem karıştırıyor ve hem de yanındaki tasa kepçe ile doldurduğu yemeğin tuzuna bakıyordu.

Ali Çavuş, büyük kazanın yanındaki taslardan birini aldı, *doldur bre çocuk* dedi. Gözünün ucu ile Aksaray tandırından yeni gelmiş taze buğday ekmeğine bakıyordu. Aşçı yamağı hele bir otur diyerek yerdeki büyük bakır tepsinin yanındaki sediri gösterdi. Ali, büyük tahta kaşığı aldı tepsinin önüne çöktü, öteki müşteriler ile birlikte aşçı yamağının doldurduğu paça çorbasına tahta kaşığını daldırdı. Az sonra iri yarı, pehlivan yapılı yeniçeri çavuşu yarım tas daha istedi. Kalktı elini yıkadı, kuşağında Ayşe'nin bu yolculuklarda kullanmak üzere hazırladığı kesesine el attı. Bir akçeyi çıkardı. Aşçının oturduğu sedire yöneldi. *Eline sağlık* dedi.

Yeni Cami'ye doğru yöneldi. Gülhane yanından yokuşa vururken, güneş biraz yükselmişti. Ali Çavuş, son defa o yılın baharında aynı iş için geldiğinden yolu biliyordu.

3. Ali Çavuş Cizye Muhasebesinde

Yere batan sarayının yan tarafındaki Cevat Paşa konağının önüne geldiğinde, denizde son bahar rüzgârından korunmak için boynuna sardığı Arnavut dolağını aldı, ucu ile alnındaki terleri sildi. Üstüne başına düzen verdi. İstanbul'un son baharı ve At meydanına çıkan yokuş onu yormuştu.

Şakirdler gelmiş, kalfalar gelmiş, Cizye muhasebesi halifesini bekliyorlardı. Sedirlerin önüne çökmüşler dünden kalan defterleri düzeltiyor ve topluyorlardı.

Ali Çavuş, başını kaldırdı üç katlı konağın haşmetine baktı, *Allah zeval vermesin* dedi. Sonra konağın mermer basamaklarını çıktı, karşısına çıkan şakirde Midilli Cizyesine geldim dedi. Adı Mehmet olan şakird (çırak), 16 yaşlarında idi. Bir buçuk yıldır kalfası ile birlikte çalışıyordu. Böyle yoldan gelenlerin amacını bilir, İmparatorluğun bir köşesinden geldiklerini, para getirdiklerini anlardı. Ali Çavuş'un Midilli cizyesinin yerini sormasına rağmen *nerden gelirsin* diye sordu. Ali Çavuş sesini yükselterek yineledi, *Beni, Adalar denizinde Midilli ceziresinin muhasebesine götür* dedi. Gelenler ile ilgilemek üzere kapıda nöbetçi olan şakird Mehmet düş önüme der gibi bir hareket yaparak ikinci kata çıkan mermer merdivenlere yöneldi.

Geniş bir salona girdiler, üzerlerinde defterler olan odayı boydan boya kat eden sedirin önüne oturmuş görevlilere yöneldiler. Mehmet bir kalfayı göstererek *işte Midilli Ceziresi*

kalfası dedi. Ufak tefek bir adam olan Ferhat kalfa, başını kaldırdı. Ali Çavuş'u süzdü. *Hoş gelmişsen bre* dedi. O da Arnavut asıllı idi. Yanındaki boş yeri gösterdi. Ferhat usta işaret edince yardımcısı şakird kalktı, salonun dibindeki dolabı açtı. Siyah kaplı dar sayfalı kalınca bir muhasebe defterini aldı geldi. *Aha Adalar denizi, cezireleri defteri* dedi. Ferhat usta, konuk yanında böyle konuşulur mu der gibi, şakirde baktı. Başını yana salladı.

Ferhat kalfa sayfaları karıştırdı. *Baharın da sen mi gelmiştin?* diye sordu. *Tanıdım seni* dedi ve ekledi. *Adın Ali idi değil mi?* Ali Çavuş, *ikinci bölükten Hasan oğlu Ali, Ali Çavuş* diye ekledi.

Ferhat kalfa, *belli yorulmuşsun hele bir su iç* dedi. Yanındaki testiden tasa su koydu. Ali bir soluk aldı. *Sağ ol kalfam* dedi. Ferhat kalfa *ikinci taksit için geç mi kaldın ne* dedi. *Bizim halife ile konuşursun gayri* dedi. *Şimdi sana anlatayım ne yapacağız* diye ekledi.

Bunu hiç kaybetmeyeceksin, bunun adı *tahvil kağıdı* dedi. *Her şeyi ona yazacağız sen bunu başdefterdarlıkta dolandıktan sonra yine bana getireceksin* dedi. Kendisini kapıda karşılayan Şakird Mehmet'i göstererek *Sana yardım edecek bugün nöbet onda* dedi.

Ferhat kalfa. Bir yandan da yılbaşında tahakkuk muhasebesi kaydını yaptığı sayfayı arıyordu. Midilli adası Sayfasını buldu ve *ne kadar getirdin* diye sordu. Ali Çavuş heybesindeki iki kadife keseyi çıkardı. Ferhat Kalfanın önüne koydu. Ferhat Kalfa *biz saymayacağız, sergi de* (sergi halifesini kastediyor) *sayılıp teslim alınacak biz kayıt yapıp tahvile yazacağız* diye ekledi. Ali Çavuş, biliyorum der gibi başını salladı.

Ferhat Kalfa, defterin, yılbaşında yazılıp, Midilli adasını tahakkuk muhasebesi ile borçlandırıldığı sayfayı açtı ve yazmaya başladı: *2. Bölük'ten Ali Çavuş'un getirdiği, 100 florin (25.000 Akçe karşılığı) ikinci taksit olarak. Tarih 12 Ra 1078, günlerden pençşenbih* diye yazdı. Bu bilgileri dikkatlice tahvil belgesine de geçirdi.

Ferhat kalfa deftere, Cizye defterine ve tahvil belgesine yazdıklarını dikkatlice inceledi. *Tamam* dedi. O sırada nöbetçi şakird Mehmet çıka geldi. *Ali Çavuş'u Cizye baş halifesi bekliyor* dedi. *Ferhat kalfa da gelsin* dedi.

Osmanlı devleti İmparatorluğunun mali bunalımdan çıkması için 1060 (Miladi 1650) yılından beri verdiği büyük çabalar daha yeni yeni meyvesini vermeye başlamıştı. Hazine-i Amire'de yıllardır süren büyük bir hareketlilik vardı. Kalemler, bölgelerine göre değil konularına göre yeniden örgütlenmiş, aynı konudaki muhasebe kalemleri bir araya getirilmiş, böylece ihtisaslaşmaya gidilmişti. Özellikle cizye muhasebesinde çok başarılı olunmuş ve çeşitli bölgelere ait cizye muhasebeleri bir araya getirilmiş ve tek kalemde toplanmıştı. At meydanında üç katlı büyük bir konak olan Cevat Paşa konağı bu işe tahsis edilmişti. Baş defterdar Muhsin Efendi, çok güvendiği genç halifelerinden Süleyman'ı baş halife yapıp, tüm cizye muhasebesinin başına getirmişti. Ali Çavuş bu reformu baharda geldiğinde biraz duymuştu. Merakla şakird Mehmet'i izledi. Kaydı tamamlanan tahvil belgesini almayı unutmadı. Kadife keseleri güzelce heybesine koydu ve Ferhat Kalfa ile birlikte üst kata baş halifenin odasına çıktılar.

Genç baş halife Mustafa en büyük kalem olan cizye muhasebesinin başında idi ve Ali Çavuş'u ayakta karşıladı. Elinde tebihi vardı. Güler yüzlü bir davranış ile Ali Çavuş'u sedire

yanına oturttu. Halini hatırlı sordu. Kalfasına da yer gösterdi. Şakird Mehmet ellerini önünde birleştirmiş kapının iç tarafında ayakta bekliyordu.

Baş halife konuşmaya başladı: *Ali Çavuş dedi, söylediklerimi kadı efendiye ilet... Senelerdir büyük bir gayret içindeyiz. Devlet-i Ali'nin hesabını denkleştirmeye çalışıyoruz, gider fazlası var, açığımız hala çok büyük. Başdefterdar efendi, haftada bir divanda hesap verir hale geldi. Yeni paşa oldu. Divan bizden yılsonunun cizye tahminini istiyor. Biz bunu çeşitli şekillerde tahmin etmeye çalışıyoruz. Bir taraftan da cizye vergisinde bir yenilik düşünüyoruz. Zenginden çok, fakirden de az alacağız. Ama bir akçenin bile zayi olmasını istemiyoruz. Kadıdan istediğim Midilli adasının cizyesini tahmin edip bana yazsın.*

Serhalife bunu, yeni denemeye başladıkları, dokuz aylık gerçekleşen tutara üç aylık tahmini ekleyerek yıllık gelir ve gideri Muharrem ayında Divan'a sunabilmek için yaptıkları denemeler dolayısı ile istiyordu.

Ben devletin bütün cizye tahminini yapacağım. Ali Çavuş fazla bir şey anlamadı, anlamış gibi başını salladı.

Serhalife ekledi: *Allah Devlet-i Âliye'ye zeval vermesin..*

Serhalife Ali Çavuş'a daha fazla bilgi vermedi, ama Hazine-i Amire muhasebecilerinin devlet için gösterdikleri çabaları biraz da olsa bilsin istiyordu. O yıl büyük ölçüde gelir – gider dengesi kurulmuştu. Açık azalmıştı. Ve Divan yılsonu tahminini isteyip duruyordu. Başdefterdar, yeni yolun denenmesine dikkatlice devam edilmesini istiyordu: Dokuz ay fiili, üç ay tahmini Halifelerini ve baş muhasebecisini sıkıştırıyor. İki defterdarı ile sürekli toplantılar yapıyordu. Düşüncesini dokuz aylık fiili durumun saptanmasına yöneltiyordu. Son Cuma sonrası toplantısında, son yılların son üç aylık gerçekleşen tutarlar üzerinde çalışılması üzerinde durulmuştu. Ve başdefterdar, bu yılın son üç ayının tahmininin yapılmasına önem verilmesi üzerinde tekrar tekrar duruyordu.

Cizye muhasebesinde yüz kişinin üzerinde çalışan vardı ve kalfaların bölgelerinin yıllık ve son üç aylık cizye geliri tahminleri üzerinde durulmak üzere iş bölümü yapılması önem taşıyordu. Hatta başdefterdarın yardımcılarında genç defterdar Ali Efendi on beş günde bir Cizye muhasebesine geliyor ve yapılan tahminler hakkında bilgi alıyordu.

Bu nedenle defterdar Ali kadılıklara haber salıp, son üç aya ait gelir ve gider tahminlerini istemişti. Bölge kadıları bu istekten bir şey anlamamış olsalar da tahmin yapmaya başlamışlardı. Ama başdefterdar, iki defterdar ve serhalifeler durmaksızın çalışıyorlardı. Hedef 1078 yılı için gerçekçi bir tahmin yapabilmek ve sonraki yılın Muharrem ayında Divan'a hesap verebilmektir.

Cizye muhasebesinde bu tahminin yapılması, öteki kalemlerden daha güçtü. Örneğin, devletin gelir yerinin kiraya verilmesi ile ilgili mukataa kalemi üç yıla varan sözleşmelere dayandığı için, üç aylık tahminleri kolayca yapılabiliyordu. Cizye muhasebesi öyle değildi. Bölgeye giren ve yerleşen yabancılar vardı. Bölgeden giden aileler vardı. Ölenler oluyordu, evlenip yeni aile kuran Müslüman olmayan ailelerden oluşan yeni yükümlüler ortaya çıkıyordu. Değişkeni fazla, izlenmesi güç bir vergi idi. Vergi yükümlüsü, hane olarak saptanan verginin izlenmesi güçtü. Devlet bu nedenle cizye vergisi tahminlerine büyük önem veriyordu.

Öte yandan İmparatorluk cizye vergisinde yenilik yapılmasını düşünüyordu. Fakirden az, zenginden fazla vergi alınması üzerinde duruluyordu. Bu vergiye hakça bir yaklaşımdı. İlk kez Osmanlı'da gündeme geliyordu.

Sadrazam Fazıl Ahmet Paşa Girit adasının fethinden döneli iki yıl kadar olmuştu. Sayısı onu bulan genç muhasebeciyi bir ser halife başkanlığında Girit'te göndermiş, çalışmalarına başlanmıştı. Kendisi adanın fethi sırasında dört yıl kadar orada kalmış ve sosyal yapıyı inceleme fırsatı bulmuştu. Adaya gönderdiği muhasebecilerin başındaki serhalife ile bizzat görüşmüş ve temsilci papazlar kanalı ile halka Osmanlı'nın vergi düzeninin anlatılmasını istemiş ve gönderdiği muhasebecilere de halkın gelir düzeyine göre *edna* (fakir), *evsat* (orta gelirli) ve *âlâ* (yüksek gelirli) olarak üçe ayrılmasını istemiş ve cizye vergi gelirin bu üç gelir kademesine göre saptanması çalışmalarını başlatmıştı. Bu, Osmanlı'da ilk sosyal amaçlı vergi reformu idi. Sonraki yıllarda başarısı görülecek ve tüm İmparatorluğa yaygınlaştırılacak bir uygulama olacaktı.

Serhalife bir yandan bunları düşünüyor, bir yandan da Ali Çavuş'u kapıya kadar yol ediyordu. Kapıda Ferhat Kalfa'ya döndü, *Konuğundur gereğini yapasın* dedi.

Ferhat kalfa, yere doğru eğildi, başhalifesini yerden başına sağ elini götürerek selamladı. *Baş üstüne halifem* dedi.

4. Ali Çavuş Başdefterdarlıkta

Ferhat Kalfa, Ali Çavuş'un Başdefterdarlığa kendisi tarafından götürülmesi konusunda halifesinin isteğini anlamıştı. Başdefterdarlık, At Meydanında Mavi Caminin karşısındaki Dikilitaş'a bakan yan yana inşa edilmiş üç büyük konakta idi. Önde Ferhat kalfa, arkada Ali Çavuş az sonra başdefterdarlığın önünde idiler. Ferhat Kalfa, Ali Çavuşa döndü: *Çavuşum işimiz ruznamçe kaleminde dedi. Ehemmiyeti büyük kalemdir. Başdefterdar efendimize bağlıdır orası* dedi...

Ruznamçe muhasebesi, günlük defterin bulunduğu yerdi, Hazine-i Amire'de iç kontrol mekanizması görevi üstlenmişti. Günlük defterdeki kayıtlar gelir muhasebesi ve gider muhasebesi olarak ikiye ayrılmıştı. Nakit hareketleri kayıt edilirdi. Her kayda tarih ve madde numarası konurdu, böylece nakit hareketleri günlük olarak izlenebilir ve geriye dönük kontroller yapılabilirdi.

Ruznamçe kalemi başındaki yılların muhasebecisi baş muhasebeci Hüsnü beyi Ferhat Kalfa selamladı ve Ali Çavuş'u işaret ederek *Midilliden geldi. Biz Cizye kayıtlarını yaptık, kendisine tahvili verdik* dedi.

Başmuhasebeci Hüsnü Bey selamı aldı ve Ali Çavuş'a hal hatır sordu, *yolculuğun nasıl geçti* dedi. Ali Çavuş, *ulak Niko'nun teknesi ile bu sabah geldim. Kısmetse akşam yola çıkacağım* dedi. Baş muhasebeci, yeni halife olan genç muhasebecilerden Rıfat'ı çağırdı ve Ali Çavuş ile ilgilenmesini söyledi Ferhat kalfaya da teşekkür ederek Cizye muhasebesine uğurladı. Rıfat efendiye, Ali Çavuş ile ilgilenmesini Öğle vakti de karşıdaki Mavi Cami'ye namaza götürmesini tembihledi. Ali Çavuş, hem işi erken biteceği ve hem de Mimar-ı Ekber Sinan'ın

kalfalarından mimar Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından tamamlanan bu büyük camide bir şükran namazı kılma fırsatı bulacağı için mutluluktan uçuyordu.

Genç halife Rıfat Efendi, Ali Çavuş'u aldı. Bitişikteki Ruznamçe kalemine götürdü. Tahvili istedi. Günlük defterinin o haftaki müsveddesine yazmaya başladı, hafta sonunda baş muhasebecinin kontrolünde günlük defterin o haftaki kayıtları yevmiye defterine yazılacaktı: *Gün 12 Ra 1078, Pençsenbih, Ruznamçe madde numarası: 12, Midilli cizye ikinci taksiti, 100 Felemenk Florini – 25.000 akçe...* Genç Halife Rıfat, bu bilgileri Ali Çavuş'un elindeki tahvildeki bilgiler ile kendi kayıtlarını karşılaştırdı. Günlük defter tarih ve madde numarasını Tahvil belgesine yazdı. Kayıtları tamamlayınca, tamam olduğunu görünce *sah* yani doğru işaretini tahvil belgesine koydu. Ali Çavuş memnundu daha öğle namazı okunmamıştı ama o Ruznamçe kalemindeki işini dahi tamamlamıştı. Genç halife Rıfat Efendi, baş muhasebecinin odasına gitti yevmiye müsveddesine gerekli kaydı yaptığını söyledi ve Ali Çavuş'u hazinenin bulunduğu bitişikteki büyük binaya götürmek üzere izin istedi.

Az sonra, omuzunda devletin parasını taşıdığı heybesi ve yanında genç halife Rıfat efendi olmak üzere Sergi Halifesinin yanında idiler. Başmuhasebeci seviyesinde deneyimli serhalife onları karşıladı ve işin zor kısmını yapmaya başladılar: Önce mühürlü iki kadife keseyi açtılar, getirilen geniş gümüş tepsiye Florinleri döktüler ve 100 florini saydılar. Onlar ile yardımcısı ile birlikte bizzat ilgilenen baş sergi halifesi, *para tamam* dedi. Ali Çavuş, *halifem ustam, kadının bana verdiği ve kadife keselerden birinde bulunan ikiye katlanmış kâğıda 100 florini teslim aldığınızı yazar mısınız?* dedi. Serhalife *yazarım, hem de mühürlerim birader* dedi. Ali Çavuş dönüşte Kadı'nın bu kâğıdı isteyeceğini biliyordu. Teslimin yapıldığını yazan kâğıdın mührünü kontrol etti. Ve onu özenle kadife keselerden birine koydu ve heybeye yerleştirdi. Sergi halifesi de paraları kasaya koymak üzere bir araya topluyordu.

Genç Ruznamçe kalemi halifesi Rıfat söze karıştı. *Ali dedi iş bitmedi, tahvile paranın teslim edildiğini yazacağız ve sen o tahvil evrakını cizye muhasebesine kaydı yapan kalfaya götüreceksin.* Ali Çavuş *biliyorum* der gibi başını salladı.

Sergi halifesinin yardımcısı aldı kalemi eline tahvil belgesinin arkasına, para hazineye koyuldu anlamında *nukulet* diye yazdı. Tarih koydu ve mühürledi. Ali'ye verdi. İşlem tamamlanmış, Midilli cezaresinin ikinci cizye taksiti Osmanlı hazinesine teslim edilmişti.

Ali Çavuş, Sergi muhasebesinde duvardaki sarkaçlı saate baktı, öğle namazına otuz beş dakika vardı. Tahvil belgesini aldı. İzin istedi ve Cizye muhasebesine sabah kendisini karşılayan kalfanın bulunduğu binaya uçarmış gibi gitti. *Kalfam aha sana tahvilin ben camiye gidiyorum* dedi. Rıfat Kalfa *tahvil belgesini aldı, önünü arkasını inceledi, tamam* Ali dedi. Kalfanın şakirdi geldi, cizye başhalifesine mühürletmek üzere tahvili aldı, fırladı çıktı. Daha sonra işlemi tamamlamak üzere Rıfat Kalfa tahvil belgesini alacak ve özenle ilk kayıtları yaptığı cizye defterinin bulunduğu dolapta tahvil torbasına koyacaktı. Böylece bir sorun çıktığında tahvil belgesi ele alınarak üzerindeki bilgiler ve bu arada günlük defterin tarih ve numarası da incelenerek sorun çözülecekti.

Rıfat Kalfa, Ali Çavuş'a döndü. *Anladım dedi sen camiye gidiyorsun. Namaz zamanı geldi. Namazdan sonra doğru bana geleceksin, biliyorsun sen başhalifenin bana emanetisin birlikte karavanaya gideceğiz. Yemek yiyeceğiz...*

Ali Çavuş başı ile tamam dedi. At meydanında cami avlusuna girdiğinde Caminin At Meydanına bakan minaresinden ezan sesi yükseliyordu.

Ali Çavuş bu ne ses diye içinden geçirdi, abdest aldı, camiye gitti, namazını kıldı. Bu büyük camide Ayşe'si, küçücük Fatma'sı için de dua etti. Camiyi yapan Mimar Mehmet Ağa'nın ruhuna Fatiha okumayı ihmal etmedi.

Yorgun, ama işlerini tamamlamanın verdiği rahatlık içinde Rıfat kalfanın yanına döndüğünde kalfanın onu öğle yemeği için beklediğini gördü. Birlikte Cevat Paşa konağının alt katına indiler yahni, bulgur pilavı ve erik hoşafından oluşan yemeği iştahla yediler. İki Arnavut sohbet ettiler, kucaklaştılar ve ayrıldılar.

5. Ali Çavuş Midilli'ye Dönüş Yolunda

Rıfat Kalfa ile lafı biraz fazla uzatmışlardı... Zaman ikindiye doğru ilerliyordu. Son bahar güneşi Çemberlitaş'ın tepesine yaklaşmıştı.

Ali Çavuş, keçi kılı heybesini başından geçirmiş halde, Ayasofya caminin köşesine ilerledi. Atlı arabayı gördü. Yeni cami diye bağırdı. Arabacı gel hemşerim dedi. Bir akçeni alırım diye ekledi. Soğan – patates satan arabacının yanına bir sıçrayışta atladı. Yokuş aşağı inmeye başladılar. Sohbetleri fazla uzamadı Ali Çavuş kendisini sabah paça çorbası yemeye gittiği Yeni Caminin önünde buldu. *Dur* dedi, arabacıya *burada ineyim* diye ekledi. Sordu *Cenevizlilerin kumaş sattıkları Pazar yeri nerede?*

Arabacı caminin arkasını gösterdi kal sağlıcakla dedi. Ali Çavuş, kumaşçıların sıralandığı dükkânlara geldi. Dört arşın Ayşe'ye, bir buçuk arşın da kızına kadife kumaş aldı. Sonra kesesine baktı, parasını saydı ve eşine ve kızına birer yemeni satın aldı. Kıl heybesine aldıklarını güzelce yerleştirdi. Ve Unkapanı'na doğru yola çıktı.

Unkapanı'na yaklaştığında iskelede Niko'nun kırlangıcını gördü. Tayfaları ile tekneyi yüklüyordu. *Peynirleri koydum. Taze ceviz gelmişti, ondan da aldım* dedi. *Satabilir miyim bilmiyorum* diye tereddütlü konuştu. Ali Çavuş, ceviz çuvalından iki ceviz aldı. Kırdı, ağzına attı. *Çok taze imiş, yeni toplanmış kolay satarsın* diye fikrini söyledi.

Niko, *biraz zeytinim var. Bunlar da var. Biraz ekmek aldık mı, azık tamamlanır, sen bir şey alma* dedi. *Çanakkale'de dalyanda balık ziyafeti var* diye ekledi.

Biraz sonra defterdarlıktan torba içinde gelen Midilliye gidecek evraklar da gelince, ulak Niko'nun kırlangıcı yola çıkmaya hazırды. Tayfalar iki yana saldıkları ikişer kürekle iskeleden ayrıldılar ve Sarayburnu'na doğru yola çıktılar.

Sarayburnu'nu dönüp, Marmara'da açılırken, Niko, tayfaları ile yelkeni açmaya çalışıyor, Ali Çavuş da teknenin ambarına yaslanmış, yavaş yavaş batan güneşin arkadan ışıklandırıldığı Mavi Cami'nin minarelerini seyrediyordu.

Şıra almak için Bozca Ada'ya uğradıklarından biraz uzadı ve nihayet bir öğleden sonra, Midilli İskelesine yaklaştılar. Ali Çavuş, önce kadıya uğradı emaneti teslim ettiğine ilişkin mühürlü belgeyi ona verdi ve evinin yolunu tuttu. Fatmacık kapıda oynuyordu. *Baba ne getirdin* diye ilk sorusunu sordu.

Ali Çavuş ertesi gün, bölüğüne gitti Yeniçeri Ağasına seyahat tekmilini verdi... Artık Adasında, bölüğünde idi...